

1664 tavaszán írta Vitnyédy ez utóbb említett levelet; nem gondolta még akkor, hogy azon év elhozza szeretett urának utolsó óráját, még pedig nem azzal a tisztességgel, a milyent olyan nagy vitéz várhatott volna. Azon év őszén lett meg a gyászos vadkanvadászat a kursaneczi erdőben.

Az a fényes pálya, mely ott hamari véget ért, most háromszáz éve, hogy kezdetét vette: e napokban van a költő Zrinyi születésének háromszázadik évfordulója. Időszerűnek tartottam ez alkalommal hozzájárulni némi adalékkal e nagyunknak életrajzához s ráirányítani a figyelmet annak egyik fő forrására, Vitnyédy leveleskönyvére. Megérdemelne Zrinyi egy új, jó életrajzot s Vitnyédy egy hibátlan, teljes kiadást!

MÉSZÖLY GEDEON.

Kezdődik.

Azzal kezdem, hogy a *kezdődik* igénk egész' a mult század elejéig (Márt. 1803 és Sl.) nincs meg egy szótárunkban sem, sőt a NySz. és a MTsz. sem tud róla semmit. Hát ez is a nyelvújítás korabeli új szók közé tartoznék? Nem hihető!

Igaz, hogy a most mindennap hallható és olvasható *értődik*, *sodródik*, *szövődik*, *szűrődik*, *értetődik*, *gúnyolódik*, *készülődik*, *müvelődik*, *vigasztalódik* stb. stb. sincs meg a NySz.-ban s az is igaz, hogy az igéből igét formáló *-ódik*, *-ődik* visszaható képző a codex-irodalomban csak ritkán szerepel (mindössze 20 vagy 25 ilyen igét találunk ebből a korból a NySz.-ban, holott ma már száz meg százra, talán ezerre is megy a számuk); de megfigyelhető az is, hogy a XVI. század második felében mindjobban elszaporodnak s a XVII. században, különösen a közepétől fogva, mindinkább divatba kezdenek jönni. Divatjukat nagyban előmozdította korának legtermékenyebb és legolvasottabb írója: MEDGYESI PÁL.* A theológiai irodalomban akkoriban nagyon elhatalmasodott *-tattatatik*, *-tettetetik* elkerülésére M. több talpraesett módot ajánl, köztük ott, a hol lehet, az *-ódik*, *-ődik* használatát (Dialogus Politico-Ecclesiasticus, Bártfán 1650. Az előszó 13. és 14. l.). Ettől fogva, különösen az erdélyi és tiszántúli írók munkáiban, már igen sokszor találkozunk efféle igékkel és származékaikkal. Több mint 100 évig jobbadán meg is maradnak írónk az ízlésszabta, észszerű korlátok között. Jön azonban a túlzásokban és ízléstelenségekben utólérhetetlen BARTZAFALVI. 1786 június 21-ikén átveszi a pozsonyi Magyar Hirmondó szerkesztését s azt találja, hogy addig az egyes újságlevelek legvégén az szokott állni: Nyomtattatik és találatik Patzkó Agoston Ferencznél. Tüstént kijavítja, még pedig így: „Nyomtatódik és találódik“ P. Á. F.-nél. A Szigvártban még furább dolgokra vetemedik. Az ő felfogása szerint t. i. láthatatlan, olvashatatlan, tagadhatatlan az, a ki nem láthat, nem olvashat, nem tagadhat, ellenben a mit nem lehet látni, olvasni, tagadni, az látódhatatlan, olvasódhatatlan, tagadódhatatlan. Ezért ír azután ilyeneket is: „állapotom mind csak jobban elviselődhetetlenbebbedik (Szigv. 2 : 219); megfoghatódatatlan (u. o. 2 : 685); észrevévdhetetlenül“ (u. o. 2 : 561) stb. — Ha nem is ilyen nevetségeseket,

* Lásd SIMAI ÖDÖN nagyérdékű tanulmányát: „Nyelvújítóink a XVII. század közepén“ (MNY. IV. 12 és 108).

de elég ilyen furcsaságot találunk a Debreczeni Magyar Grammatikában is (pl. „*a Szók Helyestródásáról*“ 225. l.). Szerencsére Bartzafalvinnak, legalább ebben a tekintetben, nem akadt követője és szerencse az is, hogy RÉVAI és KAZINCZY, amaz tudományával, emez ízlésével, meg tudta akadályozni, hogy a Debr. Gramm. befolyása érvényesülhessen irodalmi nyelvünk fejlődésében.

E kirándulás után térjünk vissza oda, a honnan kiindultunk: a *kezdődik* nyelvújítási szó-e?

Nem az! MEDGYESINÉL 1650-ben, a már fentebb idézett Dialogus előszavának 14. lapján olvassuk: „sokatkat ilyenformán is mondanak, kénfzeretés, kénfzerétődés, kezdés, kezdődés, végezés, végeződés“ stb. . . . „halgatozzunk — teszi hozzá — mint mondják közönfegeffen, f-mi is úgy mondjuk; egyébként tsak magunknak, nem máfnak befzéliünk“. Ugyanesek a Dial. 131. l.: *kezdődék*; 133 l.: *kezdődött*; 135. l.: *elkezdődtek*. Sőt már 1640-ben Sz. Atyák Öróme című munkája Aj. lev.-ben: „Az ő nevében *kezdődöt* és *végeződöt*“.

A régi *kezdetik* (a codexekben számtalanszor) és az újabb *kezdődik* között volt egy a szenvedőből és visszahatóból összevegyített, közbülső alak is, t. i. a *kezdetődik* (NySz.); ugyanúgy *adatik* (pl. Kár. Új Test. 138), *adatődik* (1677, NySz.), *adódik* (1702, NySz.); *értetik*, *értetődik*, *értődik* (CzF.); *sértetik*, *(meg)sértetődik*, *sértődik* (NySz.); *tétetik*, *tétetődik*, *(le)tétvődik* (uo.) stb.

Csodálatos, hogy a NySz.-ban egyetlen egy adat sincs a *kezdődik*re. Ennek oka csak az lehet, hogy a gyűjtők egyike sem tartotta szükségesnek ezt a nagyon közönséges ígét nyomtatott könyvből kijegyezni, azt gondolván, hogy bizonyosan lesz rá régebbi adat is. Erdemes lenne a *kezdődik* régi irodalombeli, 1711 előtti előfordulásait megfigyelni, vajjon voltak-e Medgyesinek előzői ez ige használatában, és kik voltak ebben követői.

SZILY KÁLMÁN.

Toldy Ferencz tavaszi virágai.

E czímen azokról az ifjúkori sikertelen kísérletekről akarok szólni, a melyekkel irodalomtörténetírásunk atyja — a mint nevezni szoktuk — áldásos írói pályáját megkezdte, s a melyek a kiforratlan tehetségnek tapogatózó iránykeresését jelzik. A költőnek indult Schedel Ferencz, a 16—18 éves tanuló, kit éppen úgy, mint legtöbb kortársát, a magyarságnak, nyelvünknek a mainál sokkal mélyebben gyökerező szeretete, az írói dicsőségre vágyásnak fiatalos heve ösztökélt, néhány költeményével, Isokratesz Erkölcsei Intésinek, A' Haramják fordításával és a Most vagy soha cz. elbeszélésével a későbbi Toldy Ferencznek hosszú, korszakos működésében csak olyan értéket képvisel, a melyről irodalomtörténetünk éppen hallgatásával mond legtalálabb ítéletet. Még ha a már gyorsan megnyilatkozó műbíráló és gyűjtő tehetségnek itt-ott feltűnő kiütkezését ezekben a munkákban figyelembe vesszük is, akkor sem állíthatjuk fordításait nevesebb kísérletezők mellé, mint Folnesics és Vandza, bármennyire is észrevehető bennük Kazinczy nyelvének utánzásai. Az Alvína és A' Haramják egyformán értéktelen termékei a XIX. század elején már gazdagodásnak indult értékesedő irodalmunknak. Ez az irodalmi, esztétikai értéktelenség azonban nem jelent nyelvi